

УДК 336.7

А. С. Бойко,
аспірантка, Університет державної фіскальної служби України, м. Київ

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ЛІКВІДНОСТІ В УКРАЇНІ

A. Boyko,
postgraduate student, University of the State Fiscal Service of Ukraine, Kyiv

FACTORS OF INFLUENCING ON BANKING LIQUIDITY IN UKRAINE

У статті розглянуто фактори, що впливають на сформовану структуру банківської системи України, наведено рейтинг банків за розміром активів, що дозволяє оцінити розвиток банківського сектора, особливості розвитку банківської системи на сучасному етапі. Пропонується авторське бачення на класифікацію чинників впливу. Дано пропозиції щодо мінімізації впливу факторів на банківську систему, спрямованих на підтримку стійкого стану вітчизняних фінансово-кредитних установ та своєчасну нейтралізацію дестабілізуючих процесів.

The article deals with factors influencing the current structure of the banking system of Ukraine, provides rating of banks by the size of assets, which allows to assess the development of the banking sector, especially the development of the banking system at the present stage. The author's vision for the classification of factors of influence is proposed. The proposals on minimizing the influence of factors on the banking system aimed at maintaining a stable state of domestic financial and credit institutions and timely neutralization of destabilizing processes are given.

Ключові слова: банківська система, чинники впливу, фактори внутрішнього впливу, фактори зовнішнього впливу.

Key words: banking system, factors of influence, factors of internal influence, factors of external influence.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Активна інтеграція України в міжнародне середовище ставить на порядок денний питання сталості та фінансової стабільності банківської системи в цілому. А одним з головних показників банківської діяльності є ліквідність, яка визначає спроможність забезпечувати

своєчасність, повноту та безперервність виконання усіх своїх грошових зобов'язань. Ліквідність є важливою системною характеристикою банку, яка свідчить про спроможність банку розширювати обсяги послуг своїм клієнтам та протистояти негативним наслідкам економічних процесів у країні.

Незважаючи на значні досягнення в дослідженні факторів впливу на неї, досі практично немає єдиної думки щодо їх класифікації. Тому необхідність вдосконалення існуючих підходів до забезпечення ліквідності через призму аналізу факторів визначають актуальність теми даної статті. Адже ігнорування певних груп факторів може призвести до негативних наслідків в діяльності банківської установи.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематикою забезпечення ліквідності банку, а також аналізом основних складових займалися дослідники, теоретики та практики банківської справи, як-от: А.М. Мороз, М.І. Савлук, О.І. Лаврушин, М.О. Долгальова, І.М. Парасій-Вергуненко, Ю.С. Серпенінова, Г.С. Панова, Н.Г. Маслак, Л.А. Лахтіонова, Н.Ю. Невмержицька, Ю.С. Ребрик. Також цим питанням присвячені праці таких зарубіжних науковців, як: П. Бофингер, Дж. М. Кейнс, Д. Норд, Э. Никбахт, Р. Портер, М. Фридман.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження макроекономічних та мікроекономічних факторів впливу на забезпечення банківської ліквідності в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сучасна економіка є складною системою, кожна частина якої тісно пов'язана з іншими і грає важливу роль. Але одну з найважливіших ролей відіграє банківська система, що забезпечує на сучасному етапі розвитку економічних взаємин нормальне функціонування всієї економіки в цілому.

На ліквідність банку впливає ряд факторів. Деякі з них очевидні, інші впливають на ліквідність банку побічно, тому їх можна виявити тільки після відповідного аналізу.

Макроекономічні фактори (екзогенні) — через них здійснюється вплив зовнішнього середовища на діяльність банку і, як внаслідок, на його ліквідність.

Мікроекономічні фактори (ендогенні) — діють на рівні самого банку та пов'язані з його політикою. На відміну від дії макроекономічних чинників, вплив яких банк не може обмежити, мікроекономічні чинники безпосередньо пов'язані з його діяльністю, тому, змінюючи політику банку, можна обмежити вплив факторів, що викликають несприятливі зміни в ліквідності.

Автори А.М. Мороз, М.І. Савлук виділяють дві групи факторів, які впливають на дотримання банком належного рівня ліквідності:

— наявність у банку необхідної суми ліквідних коштів;

— можливість залучення ліквідних коштів шляхом їх запозичення чи продажу активів.

Такий підхід базується на існуючих методах управління ліквідністю банків, але він не передбачає дослідження передумов вибору того чи іншого методу [1, с. 532—535].

У працях О.І. Лаврушина розглядаються зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на ліквідність банку. До внутрішніх факторів належать:

— стійка капітальна база банку,

— якість активів,

— якість депозитів,

— помірна залежність від зовнішніх джерел,

— зіставлення активів і пасивів за строками.

До групи зовнішніх чинників належать: загальна політична та економічна ситуація в країні, розвиток ринку цінних паперів і міжбанківського ринку, організація системи рефінансування, ефективність регулюючих функцій центрального банку [2, с. 10—12].

Такого ж підходу дотримується М.О. Долгальова. При цьому до макроекономічних факторів, що впливають на ліквідність, вона відносить:

— економічну і політичну ситуацію в країні,

— ефективність державного регулювання і контролю,

— розвиток і ефективність сегментів фінансового ринку,

— можливість залучення підтримки з боку держави [3, с. 405].

Щодо мікроекономічних факторів, то на думку автора до них належать:

— якість управління діяльністю банку,

— достатність власного капіталу банку,

— якість і стійкість ресурсної бази банку,

— ступінь залежності від зовнішніх джерел запозичення,

— збалансованість активів і пасивів за сумами і термінами,

— ризикованість, прибутковість, структура та диверсифікація активів.

І.М. Парасій-Вергуненко також розглядає внутрішні та зовнішні фактори. При цьому головною відмінністю є те, що до зовнішніх факторів відносять програмні, надзвичайні, сезонні, циклічні та довгострокові.

Програмними факторами є економічне становище країни, її економічна політика, розви-

ток ринку цінних паперів та міжбанківського ринку, організація системи рефінансування, повноваження та ефективність роботи контрольних органів.

Надзвичайними факторами вважають страйки, наслідки стихійних лих, військові конфлікти, революційні, політичні та економічні події.

Сезонні зміни, як правило, пов'язані з сільськогосподарськими роботами та функціонуванням інших сезонних галузей. У банків збільшуються вклади восени, після збирання врожаю, та підвищується попит на кредитні ресурси навесні.

Циклічні зміни зумовлені піднесенням або спаданням ділової активності товаровиробників та підприємців у економіці країни.

Довгострокові коливання можуть охоплювати кілька економічних циклів та бути результатами таких факторів, як зрушення в споживанні, заощадженні, інвестиційних процесах, кількості населення, його зайнятості, науково-технічному рівні виробництва, тощо [4, с. 86—95].

Ю.С. Серпенінова пропонує інший набір факторів, які впливають на ліквідність банку.

Фактори зовнішнього середовища включають:

- загальний стан і розвиток економіки країни (рівень інфляції, дефіциту бюджету, банківська конкуренція, розвиток ринку цінних паперів та ін.),

- політична ситуація, соціальні чинники, особливості і структура регіонального розвитку економіки, політика центрального банку,

- можливість залучення коштів на міжбанківському ринку та коштів центрального банку.

До чинників внутрішнього середовища належать:

- фінансовий стан і розмір банківської установи,

- репутація банку, структура і динаміка клієнтської бази, активів банку, пасивів банку, оптимальне співвідношення активів і пасивів за строками і сумами, якість кредитного портфеля і портфеля цінних паперів [5, с. 354—359].

Як стверджують науковці Стельмах В.С. та Міщенко В.І., до внутрішніх факторів ризику ліквідності прийнято відносити: якість активів і пасивів, ступінь незбалансованості активів і пасивів за строками, сумами та в розрізі окремих валют, рівень банківського менеджменту, імідж банку.

До зовнішніх факторів можна віднести:

- розвиток ринку цінних паперів і ринку міжбанківського кредитування;

- стан грошово-кредитних індикаторів (рівень інфляції, відсоткових ставок, валютного курсу, динаміки цін на фондовому ринку тощо) [6, с. 20].

На думку авторів, одним з основних макроекономічних факторів є фактор розвитку фінансового ринку, що обумовлює характер перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів між учасниками фінансового ринку і, зокрема, між банками. Так, високий рівень розвитку ринку дає банкам можливість швидкого залучення коштів з метою підтримки ліквідності, а стабільний стан ринку цінних паперів забезпечує можливість швидкої реалізації цінних паперів при необхідності. Цей фактор помітно впливає на ступінь ліквідності активів, оскільки необхідною умовою ліквідності активів є ринок, що склався, для їх реалізації.

Ще одним макроекономічним фактором є банківський нагляд та регулювання. Метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках.

Значно впливає на ліквідність банків розвиток економіки країни. Нестабільний і послаблений стан економіки спричиняє недовіру клієнтів та інвесторів до банківської системи, що призводить до відтоку депозитів з банків, погіршення якості кредитного портфеля і послаблення ліквідності. Нерівномірність регіонального розвитку економіки обумовлює необхідність прогнозування грошових потоків залежно від територіального розташування установ банку.

Заслужує на увагу вплив політичної ситуації на ті чи інші явища, враховуючи банківську систему і ліквідність банків зокрема. Нестабільна політична ситуація призводить до постійної зміни законодавства, вимог до банківських установ, частого перегляду податків. Такий стан речей майже унеможливує планування банківської політики, що створює додаткові перешкоди в управлінні ліквідністю банків.

До макроекономічних факторів можна віднести середній рівень доходів, витрат і заощаджень населення, прожитковий мінімум, мінімальну заробітну плату, обсяги соціальних виплат населенню тощо. Такі фактори обумовлюють бажання і спроможність населення користуватись банківськими послугами. Наприклад, зростання рівня ті якості життя населення обумовлює збільшення заощаджень фізичних осіб сприяє зростанню пропозиції ліквідних коштів.

Рис. 1. Макроекономічні та мікроекономічні фактори впливу на банківську ліквідність

Важливим мікроекономічним фактором, що визначає ступінь ліквідності банку, є якість його депозитної бази. Депозитну базу утворюють кошти юридичних і фізичних осіб, акумульованих банком в вигляді коштів на розрахункових і поточних рахунках, у строкових депозитних і ощадних вкладах. Критерієм якості депозитів (до запитання, термінових і ощадних) є їх стабільність. Чим більше стабільна частина депозитів, тим вище ліквідність банку, оскільки в цій частині акумульовані ресурси не залишають банк. Збільшення стабільної частини депозитів зменшує потребу банку в ліквідних активах.

Достатність власного капіталу банку є значним фактором мікроекономічного середовища. Адже значна величина капітальної бази банку позитивно позначається на рівні його ліквідності, оскільки власний капітал виконує роль амортизатора в разі виникнення непередбачених обставин, що можуть призвести до вилучення коштів, і, як внаслідок, викликати кризу ліквідності або платоспроможності. Цей показник має велике значення для нормального функціонування банку, тому його мінімально допустима величина регулюється законодавчо.

Збалансованість активів і пасивів за сумами та строками — фактор має основоположне значення в процесі підтримки ліквідності банку, зокрема його фінансової стійкості в ціло-

му. Така збалансованість практично виключає можливість виникнення кризи ліквідності і платоспроможності в банку, бо зобов'язання банку будуть забезпечені наявними ресурсами, а узгодженість активів і пасивів за термінами забезпечить своєчасне виконання зобов'язань без збиткової реалізації активів. Чим вище ця узгодженість, більш збалансована проведена банком політика, тим вище його ліквідність, стійкіше фінансовий стан.

Якість і стійкість ресурсної бази банку — це визначальний фактор для обсягу і ступеня розвитку активних операцій банку, а отже, її стабільність впливає на фінансову стійкість і ліквідність банку. Персоналу банку необхідно здійснювати постійний контроль за цими показниками, проводити структурний аналіз пасивів з метою підтримки оптимальних значень для засобів, залучених на строковій основі, так як саме вони допомагають банку підтримувати збалансованість між активами і пасивами за строками та сумами, а значить, і ліквідність банку.

Менеджмент, тобто система управління діяльністю банку в цілому і ліквідністю зокрема можна віднести до мікроекономічних, адже якість управління банком виражається в наявності і змісті банківської політики; раціональної організаційної структури банку, що дозволяє на високому рівні вирішувати стратегічні і поточні завдання; у виробленні

відповідного механізму управління активами і пасивами банку; в чіткому визначенні змісту різних процедур, у тому числі що стосуються прийняття найбільш відповідальних рішень.

Таким чином, висвітливши існуючі види факторів, що впливають на ліквідність банку, автори пропонують власну розробку:

Розгляд існуючих факторів, що впливають на ліквідність банків, свідчить, що найбільш прийнятним є поділ цих факторів на макроекономічні та мікроекономічні. Така класифікація дає змогу виокремити ті фактори, які є контрольованими з боку банку, і вимагають розробки комплексу заходів щодо їх управління. А також врахувати неконтрольовані фактори, що також чинять значний вплив на ліквідність банківської установи.

Пропозиціями щодо мінімізації впливу факторів є:

- проведення широкої інформаційної політики щодо зміцнення довіри до банків;
- забезпеченість депозитів у національній валюті;
- підтримка достатності кредитного портфеля банку;
- складання резервних планів фінансування у випадках непередбачуваних ситуацій;
- підтримання здатності банку отримувати доступ до нових джерел ліквідності на міжбанківських ринках;
- мінімізація ризиків від впливу економічної та політичної ситуації в країні.

ВИСНОВКИ

Отже, аналіз існуючих класифікацій факторів, що впливають на ліквідність банків, свідчить, що найбільш прийнятним є їх поділ на фактори прямого та непрямого впливу. Така класифікація дає змогу виокремити ті фактори, які є контрольованими з боку банку, і вимагають розробки комплексу заходів щодо їх управління. А також врахувати неконтрольовані фактори, що також чинять значний вплив на ліквідність банківської установи.

Література:

1. Мороз А.М., Савлук О.І. Гроші та кредит: підручник. — К., 2011. — С. 555.
2. Лаврушин О.І. Новые модели банковской деятельности в современной экономике / монография. — М., 2015. — С. 32.
3. Долгальова М.О. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України / Державний вищий навчальний заклад "Українська

академія банківської справи Національного банку України". — Суми, 2010. — С. 451.

4. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз фінансового стану банківських установ в сучасних умовах розвитку економіки // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. — № 181 (5). — 2013. — С. 112.

5. Серпенінова Ю.С. Чинники, що впливають на ліквідність банку Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: погляд у майбутнє: зб. наукових праць. — 2009. — № 1. — С. 377.

6. Стельмах В.С., Міщенко В.І. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду: Науково-аналітичні матеріали // В.С. Стельмах, В.І. Міщенко, В.В. Крилова, Р.М. Набок, О.Г. Приходько, Н.В. Грищук. — К. — №11. — 2008. — С. 47.

References:

1. Moroz, A.M. and Savluk, O.I. (2011), *Hroshi ta kredyt [Money and credit]*, Kyiv, Ukraine.
  2. Lavrushyn, O.I. (2015), *Novye modely bankovskoy deiatel'nosti v sovremennoy ekonomyke [New models of banking activity in the modern economy]*, Moscow, Russia.
  3. Dolhal'ova, M. O. (2010), *Problemy i perspektyvy rozvytku bankiv's'koi systemy Ukrainy [Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine]*, *Ukrains'ka akademiia bankiv's'koi spravy Natsional'noho banku Ukrainy, Sumy, Ukraine.*
  4. Parasij-Verhunenko, I.M. (2013), "Analysis of the financial condition of banking institutions in the current conditions of economic development", *Naukovyj visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Ser.: Ekonomika, ahrarnyj menedzhment, biznes, vol. 181 (5), S. 112.*
  5. Serpeninova, Yu.S. (2009), "Factors influencing liquidity of the bank", *Problemy i perspektyvy rozvytku bankiv's'koi systemy Ukrainy: pohliad u majbutnie: zb. naukovykh prats', vol. 1, S. 377.*
  6. Stel'makh, V.S. and Mischenko, V.I. (2008), *Likvidnist' banku: okremi aspekty upravlinnia ta svitoviy dosvid rehuliuвання i nahliadu: Naukovo-analitychni materialy [Liquidity of a bank: separate aspects of management and world experience of regulation and supervision: Scientific and analytical materials]*, vol.11, Kyiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 14.05.2018 р.*